

observe certain ways of the future primary school teachers' preparation to the organization of the pupils' creativity through the introducing creative technics in the studying process, in particular with the help of paper.

In the context of these targets we focus our thoughts on the new techniques that are well mastered by our college students during the classes in Handicraft Methodology or independently. As an experience shows, the received knowledge, formed skills and abilities allow the students to interest the children in making creative works on practice in such technics as «quilling», «parting-off» and «iris folding». Some short historical facts about each of the suggested techniques, some pedagogical values of them, some information about its simplicity and easiness in their realizing are given in this article. As in the others techniques, «quilling», «parting-off» and «iris folding» do not have any restrictions in using, they can be combined and successfully connected with an ordinary application.

The materials of the article allow us to make a conclusion about versatility of the pedagogical potential in the development of the primary school pupils' creativity. Handicraft Methodology helps the future teachers approach to the studying process from the right scientific positions, it assists in successful searching for the most rational ways in the development of the creative personality of a child, it increases the level of general pedagogical and methodological preparation in total, but it is not enough to have only strong theoretical knowledge in Methodology, Pedagogy, Psychology and in the innovative technologies in education. Future professional specialists should widely develop their creative potential; they should introduce creative techniques in working with the different materials during the Handicraft classes and after-school time.

Key words: *art creativity, creative techniques, quilling, parting-off, iris folding.*

УДК 373.67:37.036-057.874:373.3«312»

Ж. В. Соколик

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У даній статті розглянуто сучасний стан розвитку художньо-естетичної освіти молодших школярів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Проаналізовано мету і основні завдання художньо-естетичної освіти. Подано перелік навчальних програм, створених відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти і відповідних підручників різних авторів. Художньо-естетична освіта молодших школярів розглядається в контексті опанування навчальних дисциплін: «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво», «Мистецтво».

Ключові слова: *художньо-естетична освіта, молодший школяр, образотворче мистецтво, музика, мистецтво.*

Постановка проблеми. Нині в Україні спостерігається соціальне оновлення, яке передбачає активізацію духовного потенціалу суспільства. Це спонукає систему освіти шукати інноваційні підходи до процесу розвитку естетичної культури особистості, зокрема в загальноосвітніх навчальних закладах. Необхідність принципово нового здійснення художньо-естетичного розвитку молодших школярів підкреслюється в державних документах, що регламентують процес удосконалення освіти. Так, на відміну від традиційного підходу до естетичного розвитку школярів, Державним

стандартом загальної початкової освіти передбачається реалізація принципу «інтеграції різних видів мистецтв та означення художньої культури як системи скоординованих знань, опанування яких необхідно для формування у свідомості учнів цілісної художньої картини світу в полікультурному просторі» [9]. Отже, сучасна освіта вимагає осмислення і творчого впровадження прогресивних концепцій художньо-естетичної педагогіки.

Аналіз актуальних досліджень. У час зміни ідеалів, коли відбувається стрімка переоцінка цінностей, найменш стійкою стає моральна основа зростаючого покоління. Тому сьогодні особливо гостро постає проблема виховання художньо-естетичної культури особистості. В останні роки спостерігається акцентування уваги на питання теорії і практики художньо-естетичного виховання як важливого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвинутої, духовно багаті особистості. У 60-х роках ХХ століття філософами, естетиками, педагогами, психологами, мистецтвознавцями активно розроблялися загальні питання теорії художньо-естетичного виховання (Б. М. Теплов, І. А. Зязюн, Д. М. Джола, А. Б. Щербо, В. М. Шацька), питання естетичного виховання засобами дійсності і різними видами мистецтва (Д. Б. Кабалевський, Б. М. Неменський, В. О. Сухомлинський, О. Н. Рудницька), питання специфіки естетичного виховання молоді на різних вікових рівнях (А. А. Верем'єв, К. В. Гавриловець, М. А. Верб). Ці наукові здобутки є основою і сьогоднішніх концепцій художньо-естетичного виховання.

Прагнення розвивати особистість та естетичну культуру досліджували багато письменників, педагогів, діячів культури (Д. Б. Кабалевський, А. С. Макаренко, Б. М. Неменський, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський), особливо в найбільш придатному для цього молодшому шкільному віці. Відчуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитини особливі емоційні психічні стани, викликає безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, розвиває мислення, пам'ять, волю та інші психічні процеси.

Розгляду проблем художньо-естетичного виховання присвячена значна кількість праць у різних галузях науки – педагогіці, естетиці, музикознавстві. Серед авторів, які вивчали цю проблему, слід відмітити Е. А. Бодіну, Г. О. Головинського, М. М. Князеву, О. Ю. Лобанову, В. П. Матоніса, А. Н. Сохора, Р. А. Тельчарову. У науковій літературі ставиться питання про необхідність удосконалення й посилення систематичного впливу мистецтв на особистість школяра. Спектр можливих напрямів аналізу процесів художньо-естетичного виховання особистості не вичерпаний і надає широкі можливості для досліджень у цій сфері.

Метою статті є доведення необхідності естетичного виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні мистецтво в системі сучасної освіти розглядається як суттєвий компонент загальної освіти школяра. Його могутній пізнавальний і виховний потенціал пов'язаний з естетичною природою, завдяки якій осягаються потаємні найскладніші процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу. Саме уроки художньо-естетичного циклу в загальноосвітній школі – музичне та образотворче мистецтво, література, художня культура, хореографія, естетика – розвивають почуття гармонії і пропорції, ритму і звуку, кольору, пластичних форм, фантазію – все те, що має першочергове значення для формування високодуховної особистості.

«Не звужуйте життя до уроку, а урок розширюйте до життя», – ці слова П. П. Блонського є на сьогодні важким завданням, адже життя змінюється занадто швидко [10, 32]. В умовах політико-економічних перетворень, які ми сьогодні переживаємо, коли трансформується уявлення про світ і наше місце в ньому, коли зростає тенденція до байдужості, а коло інтересів звужується до комп'ютера і мобільного телефону, питання про морально-духовний розвиток дитини засобами мистецтва постає особливо гостро... Саме тому в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи першочергову роль має відігравати розвиток загальної культури особистості, що в результаті сприятиме духовному розвитку суспільства. Вчителі мистецьких дисциплін повинні створювати умови для формування людини, здатної максимально використовувати свій природний потенціал, ґрунтовно розуміти і духовно творити особисте «я».

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є духовний розвиток особистості. Найбільш досконало вирішити це завдання покликані предмети художньо-естетичного напрямку в системі загальної середньої освіти.

Зміст художньо-естетичної освіти розкриває перед учнями найяскравіші зразки творів музичного та образотворчого мистецтва, розмаїття жанрів і стилів українського та світового мистецтва, своєрідність вітчизняної культури в контексті світових культуротворчих процесів, особливості культурних регіонів світу, основи естетичних знань.

Головною метою художньо-естетичної освіти в загальноосвітній школі є формування та розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні [7].

Художньо-естетична освіта завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість і потенціальним можливостям посідає особливе місце в системі загальної середньої освіти, впливаючи на процес саморозвитку людської духовності, залучаючи людину до світових художніх надбань. Це позитивно впливає на творчі та інтелектуальні здібності не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому.

Особливістю викладання предметів художньо-естетичного циклу в ЗНЗ є наступність і безперервність.

Сучасне навчання, і мистецьке зокрема, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, визначених в основних нормативних документах освіти – державних стандартах, навчальних планах, програмах.

Дисципліни художньо-естетичного циклу, до яких належать, насамперед, музичне, образотворче мистецтво, художня культура та естетика, є предметами так званого культуротворчого циклу, їх об'єднує загальний принцип «культуротворення», проте кожен з них має власні специфічні риси та завдання.

Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» Кабінет Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 постановив затвердити Державний стандарт, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти. Згідно з цією постановою, в інваріантній складовій Базового навчального плану виділено освітню галузь «Мистецтво», метою якої є формування й розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніми цінностями та способами художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва, оцінювати естетичні явища;
- формування в учнів на доступному рівні систем художніх знань і вмінь, яка відображає цілісність та видову специфіку мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, їх художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження та спілкування [7].

Зміст освітньої галузі «Мистецтво» визначається за такими змістовими лініями: музична, образотворча та мистецько-синтетична (відповідно хореографічного, театрального та екранних видів мистецтва), які реалізуються шляхом вивчення окремих предметів або інтегрованих курсів.

Так, 2013/2014 навчальний рік – це рік, коли другий раз поспіль відбувається впровадження нових навчальних програм для початкової школи, створених відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого Постановою КМУ № 462 від 20.04.2011 року [11].

Відповідно до зазначеного документа вивчення мистецьких дисциплін у 1–2 класах здійснюється за новими навчальними програмами, затвердженими МОН молоді і спорту України (наказ від 12.09.2011 року №1050):

- «Музичне мистецтво» авт. Л. Хлебнікова, Л. О. Дорогань, І. М. Івахно, Л. Г. Кондратова, О. В. Корнілова, О. В. Лобова, Н. І. Міщенко;

- «Образотворче мистецтво» авт. Р. Т. Шмагало, Ж. С. Марчук, І. Б. Вачкова, О. В. Чорний, М. В. Гнатюк;

- «Мистецтво» авт. Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Н. В. Очеретяна, О. М. Дмитренко.

Учні 3–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів у 2013/2014 навчальному році опановують мистецтво за навчальними програмами 2006 р. в. (К. : «Початкова школа», 2006):

- «Мистецтво» (авт. Л. М. Масол, Е. В. Белкіна, О. І. Оніщенко, Н. В. Очеретяна, В. В. Рагозіна);

- «Музика» (авт. О. Я. Ростовський, Л. О. Хлебнікова, Р. О. Марченко);

- «Музика» (авт. О. В. Лобова);

- «Образотворче мистецтво» (авт. Л. М. Любарська, Л. В. Вовк).

Відповідно до нових навчальних програм авторськими колективами, переможцями Всеукраїнського конкурсу рукописів підручників для учнів 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів поетапно створюються навчально-методичні комплекти (підручники, робочі зошити) відповідно для кожного класу й із кожного навчального предмету:

- «Мистецтво» – авт. Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Н. В. Очеретяна (вид-во «Генеза»);

- «Музичне мистецтво» – авт. Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко (вид-во ВД «Освіта»);

- «Музичне мистецтво» – авт. (О. В. Лобова, вид-во «Школяр»);

- «Образотворче мистецтво» – авт. О. В. Калініченко, В. В. Сергієнко (вид-во ВД «Освіта»);

- «Образотворче мистецтво» – авт. С. К. Трач, М. І. Резніченко (вид-во «Навчальна книга – Богдан»).

Нове покоління підручників характеризується багатим ілюстративним матеріалом – репродукції творів різних видів мистецтва, світлини, наочність виконання практичних завдань з образотворчого мистецтва, вокальних вправ з музичного мистецтва тощо. У підручниках вміщено основний навчальний (текстовий та ілюстративний) матеріал, який учні мають опанувати на уроках.

Більшості підручників притаманний діалогічний виклад навчального матеріалу: система запитань і завдань спонукатиме дітей до творчості, спілкування, роздумів, залучення до спільної мистецької діяльності. Крім того, у деяких підручниках введені казкові персонажі, які допомагатимуть учням осягати таємниці мистецтва – Музикус і Тріольчик (у підручнику авторів Л. С. Аристової та В. В. Сергієнко), чарівниця Гармонія, королева Композиція, принц Декор та пан Колорит (авторів О. В. Калініченко та В. В. Сергієнко), Барвик і Лясолька (у підручнику інтегрованого курсу «Мистецтво»).

Необхідно підкреслити важливе методологічне положення, яке виникає у зв'язку з розширенням дисциплінарного поля освітньої галузі

«Мистецтво – Естетична культура»: ефективність художньо-естетичної освіти та виховання залежатиме не тільки від якості викладання кожного окремого предмета циклу, а, насамперед, від взаємозв'язку та взаємоузгодженості між усіма предметами й курсами, які входять до інваріантної та варіативної частин. Обґрунтування предметно-інтегративної моделі шкільної мистецької освіти, яка реалізується через державні освітні стандарти і комплекс предметних навчальних програм, передбачає здійснення гнучких зв'язків не тільки між предметами та курсами в межах галузі, а й широких міжгалузевих зв'язків, що дає змогу наблизити зміст художньо-естетичного виховання до реального статусу культури в сучасному інформативному суспільстві епохи глобалізації. Процес художньо-естетичного виховання не може обмежуватися лише вивченням дисциплін освітньої галузі «Мистецтво – Естетична культура», він поширюється і на інші види навчальної діяльності школярів. Мистецтво має можливості перетину з усіма освітніми галузями: «Мова і література», «Суспільствознавство», «Математика», «Природознавство», «Технології», «Здоров'я і фізична культура».

Усі види мистецтва тісно пов'язані з літературою (театральні постановки та екранізації української та зарубіжної літературної класики), історією (епічні музично-словесні жанри, живописні та скульптурні портрети видатних людей минулого та сучасності; пам'ятники й архітектурні споруди минулих епох), народознавством (фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво). Доцільно розширювати сферу художньо-естетичного виховання на уроках природознавства (аніمالістичний та пейзажний жанри живопису, пасторальна музика), математики (краса і гармонія геометричних форм), фізики (акустичні закономірності звуків у музичному мистецтві, природа кольору і світла в образотворчому мистецтві) тощо.

Інтегративна спрямованість програми художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах має на меті формування цілісного художнього образу світу як невід'ємної частини загальної картини світу. Водночас не можна абсолютизувати будь-яку модель інтеграції знань і взагалі перебільшувати її значущість, адже організація знань – справа не тільки систематизованих курсів і цілеспрямованих педагогічних зусиль загалом, а й справа особистості учня, якому вчитель допомагає «подолати хаос у собі». Виховна сила мистецтва полягає в тому, що воно не тільки дає можливість засвоєння унікальних надбань людства, цінностей багатьох, а, щонайперше, сприяє створенню власного духовного світу.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, сьогодні, в епоху кризи духовної та естетичної культури, в часи падіння гуманістичних ідеалів і суджень, що зумовлено багатьма негативними факторами, в тому числі й соціально-економічними, важливо створити умови для гармонійного розвитку особистості.

Потрібно розробити цілісну систему формування естетичної культури підростаючого покоління, основою якої має стати школа, де залучення дітей до мистецтва і скарбів загальнолюдської культури є першочерговим. Учителям слід звертати належну увагу на реалізацію цього завдання. Інакше, пропустивши це в молодшому шкільному віці, прагнення до пізнання естетичного в майбутньому може зруйнуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голінська Т. М. Основні положення естетичного розвитку молодших школярів засобами поєднання різних видів мистецтва / Т. М. Голінська // Педагогіка. – 2009. – № 2–3. – С. 65–67.
2. Додаток до наказу № 286 від 28.12.2011 Про підсумки вивчення стану викладання предметів художньо-естетичного циклу в початкових класах
3. Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів схвалена вченою Радою Інституту проблем виховання АПН України (протокол № 7 від 27 вересня 2001 р.).
4. Лист МОН № 1/9-303 від 11.06.14 року «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2014/2015 навчального року».
5. Матонис В. П. Музыка в системе эстетического воспитания / В. П. Матонис. – М. : Музыка, 1990. – 143 с.
6. Медведева О. Р. Эстетичне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи / О. Р. Медведева // Наукові праці ДонНТУ. Серія: педагогіка, психологія і соціологія. – 2012. – № 11. – С. 12–14.
7. Методичні рекомендації щодо викладання предметів художньо-естетичного циклу у 2013-2014 р.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/462-2011-p.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів, 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/462-2011-p
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/462-2011-p.
10. Русакова Т. Г. Становление духовного опыта личности в младшем школьном возрасте / Т. Г. Русакова // Педагогіка. – 2009. – № 2. – С. 32.

РЕЗЮМЕ

Соколик Ж. В. Развитие художественно-эстетического образования учеников в современной начальной школе.

В данной статье рассмотрены проблемы возникновения и становления художественно-эстетического образования и воспитания младших школьников в учебно-воспитательном процессе общеобразовательной школы. Определены основные задачи и цели художественно-эстетического образования. Рассмотрено внедрение новых учебных программ для начальной школы, созданных в соответствии с новым Государственным стандартом начального общего образования, утвержденного Постановлением КМУ № 462 от 20.04.2011 года и в соответствии с этими программами новые учебники разными авторами. Показан процесс художественно-эстетического воспитания младших школьников средствами изобразительного искусства, музыки, литературы.

Ключевые слова: эстетическое образование, эстетическое воспитание, младший школьник, общеобразовательная школа, изобразительное искусство, художественно-эстетическая культура, духовный опыт личности, творчество.

SUMMARY

Sokolyk Z. Development of artistic-and-aesthetic education of pupils in contemporary elementary school.

The suggested article reviews present state of development of artistic-and-aesthetic education in elementary school pupils within education and bringing-up process in comprehensive school. It comprises the analysis of the aim and main tasks of artistic-and-aesthetic education. The article contains a list of educational programs developed in accordance with the latest State standard of elementary general education and respective textbooks of various text-writers. Artistic-and-aesthetic education of students of elementary school is viewed within the framework of acquiring of the educational subjects like «Fine Art», «Music», and «Art».

Art within the system of modern education is viewed as significant component of general school education. Its powerful cognitive and educational resource is related to aesthetic nature due to which the most complex and mysterious processes of man's spiritual life and inner world become comprehensible. Integrative orientation of the program of artistic-and-aesthetic education of students in secondary schools is aimed at developing a holistic artistic image of the world as an integral part of the total picture of the world. At the same time we shouldn't absolutize any model of integration of knowledge, because organization of knowledge is not only systematic courses and purposeful pedagogical efforts in general, but the identity of the pupils.

It's the lessons of the artistic-and-aesthetic course at school – music and visual art, literature, artistic culture, choreography, aesthetics – that breed the sense of harmony and value, rhythm and sound, color, plastic forms and imagination. All those are of primary importance for upbringing of highly dignified person.

The article brings forward prospects for the development in this direction. Principle concepts and their influence on artistic-and-aesthetic upbringing of young pupils are highlighted. The author concludes that implementation of effective artistic-and-aesthetic activity of pedagogical process encourages comprehensive children development. The need of developing a holistic system of formation of aesthetic culture of the younger generation is emphasized, basis of which should become school, where involving children to art and treasures of human culture is a priority. Teachers should pay due attention to the implementation of this task. Otherwise, without paying attention to it in elementary school age, the desire for learning and understanding aesthetic in future can be destroyed.

Key words: *artistic-and-aesthetic education, elementary school pupil, Fine Art, Music, Art.*